

Жиёмуратова Гулхан Утемуратовна
Қорақалпоғистон Республикаси
халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва
уларнинг малакасини ошириш институти
«Табиий ва аниқ фанлар таълими»
кафедраси қатта ўқитувчиси
Нукус шаҳари

Жиёмуратова Г.У.
Старший преподаватель
Института переподготовки и повышения квалификации
работников народного образования
Республики Каракалпакстан

**ГЕОГРАФИЯ ПӘНИН ОҚЫТЫЎДА КЛАССТАН ТЫС
ЖУМЫСЛАРДЫ ШӨЛКЕМЛЕСТИРИЎДИҢ ӘҲМИЙЕТИ
ОРГАНИЗАЦИЯ ВНЕКЛАССНЫХ РАБОТ В ПРЕПОДАВАНИИ
ГЕОГРАФИИ
THE ORGANIZATION OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN
GEOAGRAPHY LESSONS**

Аннотация. Мақолада география дарсларида синфдан ташқари ишлар мазмуни, турлари ва уни режалаштириш ва ўтказиш буйича маълумотлар берилган.

Таянч сўзлар: география тугараклари, география конференциялари, география клублари, география кечалари, тарбия, дарс.

Аннотация. В этой статье рассматривается важность использования внеклассных работ и планировании их на уроках географии.

Ключевые слова: кружковые работы по географии, конференции по географии, клубы по географии, географические вечера, воспитание, урок.

Resume. This article research the importance of using extracurricular activities and planning them in teaching geography.

Key words: extra curricular work of geography, geography conferences, geography clubs, geography events, up bringing, lesson.

Мектептерде класстан тыс жумысларды өткеріу оқытыудын илимий дәрежесин көтеріуде үлкен әхмийетке ийе. Алдынғы оқытыушылардын истәжирийбелеринде оқыушылардын пәнге, түрли кәсиплерге болған қызығыушылығын көпшилик жағдайларда класстан тыс жумысларын қәншелли нәтийжели шөлкемлестирилгени менен байланыслы екенлигин көриуимиз мүмкин. Класстан тыс жумыслары бул оқыушылардын сабақ дауамында алған билимлерин едеде тереңлестириу мәксетинде өткерилетуғын илажлар жыйнағынан ибарат десекте қәтелеспеймиз яғный дәстүр талап еткен көп ғана билимлерди класстан тыс жумысларда алыуы мүмкин. Класстан тыс жумыслар ишинде оқыушылар өз үлкелерин үйрениу жағдайында тек ғана география бәлким тарийх, биология, әдебият, экономика пәнлерине де тийисли билимлерди ийелейди. География сабақларында класстан тыс жумыслар жүдә хәр қыйлы. Бүгинги күни оқытыушылардың тәжирийбелеринде хәм көпшилик мектептерде класстан тыс жумысларының төмендеги түрлери кең тарқалған. Олардан: география дөгереги, география клублары, география конференциялары, география олимпиадалары, географиялық кешелер ҳ.т.б. Бул класстан тыс жумысларының белгили дәрежеде өзине тийисли айырмашылықлары бар болып есапланады. Бүгинги күни оқытыушылар класстан тыс жумысларының бир түри географиялық кешелерди көп пайдаланып келмекте. Географиялық кешелер класстан тыс жумысларының кең тарқалған түрлериниң бири болып бул тек ғана географиялық билимлер менен қуралландырып қоймастан бәлким олардың излениушилигин, пәнге болған қызығыушылығын асырады. Кешелерди өткеріуде географиялық ойынлар хәм қызықлы сораулардан пайдаланыуда, оқыушыларда тәбият хәм жәмийетке тийисли қызықлы фактлер, түсиниклер, көнликпелерди қәлиплестириу керек болады. Географиялық кешелер оқыушылар ортасында бирге ислесиу, ойлау, пикирлеу көнликпелерин рауажландырады. Мен өз тәжирийбемнен келип шыққан ҳалда географиялық кешениниң өткеріу усылын көрсетип өтпекшимен. Бул 4-этаптан ибарат болып оқыушылар санына қарай еки топарға бөлинеди. Хәр бир топар өзлери

ойласқан халда топарларына ат қояды хәм сәрдәрлар сайланады.

1-этап. «Дурыс-надурыс» шынығыуы. Бул шынығыу оқыушыларда тапқырлықты, зийрекликти, логикалық ойлау хәм пикирлеулерин раўажландырады. Бунда текст қатарлары араластырылып оқылады ал қатнасыушылар дурыс жуўапты жасыл карточка ал надурыс жуўапларды қызыл карточкалар арқалы көрсетеди. Бул шынығыу баҳаланбайды.

Шынығыу жуўмағында оқытыушы дурыс жуўапларды береді. Жуўаплар слайд арқалы да көрсетилиуі мүмкин.

1. Амазонка кенгуруы қалтасыз
2. Европа пингвини уша алады
3. Қурғақлықтағы кит барлық ўақытта өзине суў сеўип жүреді.
4. Қанатлы маймыллардың ушыуы ушын арналған бурылыу қуралы бар.
5. Иргежейли пиллер уйқысызлықтан азап шегеді.
6. Қоян геширди капустадан айыра алмайды.
7. Арқа ярым шардың қуслары менен кубла ярым шардың қуслары ушырасқанда қол алысады.

Жоқарыдағылардың барлығы надурыс

1. Ай балықтың узынлығы 3-метр аўырлығы 2-тонна.
2. Гориллалар бир-бири менен аз урысады.
3. хх-әсирдин басларында буғы сийрек ушырасатуғын хайўан еди,хәзирги ўақытта тоғайда көп ушырайтуғын хайўан болып қалды.
4. 800-кг шығатуғын ана айыудың туўылған балларының аўырлығы 600-грамнан аспайды.
5. Кашалот өз азығын 1.5 км тереңликке түсип, 1.5 саат даўамында қалып ізлейді.
6. Белгили көр тышқанлар қара,ақ реңди тез көреді.
7. Әййемги римликлер Дельфиннің гөшинен колбаса ислеген.

Булардың барлығы дурыс.

2-этап

Топарлар жарысы. Бунда қатнасыушылар тез ойланып шаққан жуўап

бериўге хәрекет етеди. Сораўлар избе-из оқылады ал қатнасыўшылар усынылған сораўларға избе-из жуўап береди хәм дурыс жуўапқа 10-баллдан берилип барылады.

Сораўлар:

1. Алтыннан нениң ийиси келеди? Чеснок
2. Суўда туўылады, лекин суўдан қорқатуғын нәрсе не? Дуз
3. «Аяғында шаңғысы менен туўылған халық» қайсы? Норвеглар
4. «Қытай алмасы» деп европалылар қайсы мийўени атаған? Апелсин
5. Бир көзи ашық уйықлайтуғын хайўан қайсы? Бөри
6. Қалахари шөлинде жүдә ири хасыл бериўши өсимлик өседи. Оның курамында қант, А,В,С витаминлери бар. Аўырлығы 20-кг ға шекем келеди ? Жабайы ғарбыз

3-этап

Сырлы сандық

Бул этап «**Сырлы сандық**» деп аталады. Бунда кишкене еки қутыша қойылады. Қутыша ишиндеги предметке сыпатлама бериледи хәм қатнасыўшылар ойланыўға бир минут ўақыт бериледи. Дурыс жуўап берген командалар 10-балл менен баҳаланады.

1-сандық. Бул дерлик 2500-жыллық тарийхқа ийе. Буны бизге Европадан алып келген. Ўатаны Қубла Америка. Буннан 300-ден аслам аўқат турлери таярланады. Халықтың арасында буны «Екинши нан» деп те бийкарға атамаған. Буны хәр ким хәр турли етип атаған. Мысалы: Инглизлер «потато», голландлар «ардантель», французлар «пом-де-тер», ал финлер болса «тарту» деп атаған. Буны бизде не деп айтамыз? (картофель)

2-сандық. Арқа Африкада жасайтуғын халықтың тийкаргы наны. Буның тойымлылығы жағынан хеш бир мийуе тен келмейди. Оның курамында 70% қант, 1% май, 6% белок моддаси, хәм баскада витаминлер бар. Жапырақлары әйемги Мысрда өзине тан календарь ўазыйпасын да өтеген. Араблар көбинесе арпа унына косып оннан нан писиреди, хәр кыйлы аўқатлар таярлайды. Шақалақтың бесиги, келиншектин орамалы усынын менен

безеледи. Бул тийкарынан Арқа Африка хэм Азиянын кубла-батысындагы елдерде жетилистиреди. Сахраи Кабирдың айырым жерлеринде ол елеге шекем пул ўазыйпасын өтеп келмекте. Бул сандыкта не болыўы мумкин. (Қурма)

4-этап

Сардарлар жарысы. Бунда сардарларга сораўлар бериледи хэм хәр бир сораў ушын 1-минут ўақыт бериледи. Дурыс жуўапларға 10-баллдан қосылады.

1. Қуяшқа ең жақын планета? Меркурий
2. Қуяшқа ең узақ планета ? Нептун
3. Не паске қарап өседи? Сумелек (муз)
4. Не барлық тилде сөйлеседи? Эхо (акс-садо)
5. Ең улкен ўалаят? Наўайы
6. Ең киши ўалаят? Андижан
7. Ең үлкен район? Қоңырат
8. Ең үлкен қала ? Ташкент

Соңында барлық баллар жуўмақластырылып жеңиске ерискен топарлар сыйлықланады. Бундай кешелерди шөлкемлестириў оқыўшылардың өз үстинде ислеўине хэм өз бетинше излениўине мүмкиншиликлер туўдырады, интеллектуаллық мәдениатын өсиреди. Солай етип класстан тыс жумыслардың нәтийжели жуўмақланыўы оны туўры шөлкемлестириўден басланады. География оқытыўшыларына бундай жумысларды шөлкемлестириў оқыўшылар менен бирге жақыннан ислесиўге мүмкиншилик жаратады. Олардың пәнге болған қызығыўшылығын арттырыў имканиятына ийе болады.

Пайдаланған әдебиятлар:

1. Қурбониёзов Р. «Географияни ўқитиш методикаси». Т-2004
2. Маматкаримов А. «Тирик сайёра».Т-2009
3. «Мастер класс». Москва - 2007